

Огнян Антов

ВАПОРЪТ РАДЕЦКИ

*Художествено-документална игра в три действия с
пролог и два епиплога, и с хор*

АНАПЕСТ

Варна

2023

886.7-2

А 75

Антов, Огнян

Вапорът Радецки : Художествено-документална игра в три действия с пролог и два епилога, и с хор / Огнян Антов. – Варна : Анапест, 2023. – 40 с. ; 20 см.

Действието на пиесата се развива в дните и часовете от качването до слизането на Ботевата чета от парахода "Радецки" през 1876 г. В сюжета са използвани документални мемоарни епизоди и реални исторически персонажи, както и писма, статии, стихове от Хр. Ботев. В края по сценичен път Ботев като паметник се пренася в настоящето.

УДК 886.7-2

ISBN

Именен показалец

Антов, Огнян Тодоров

Предметен показалец

Българска художествена литература - пиеси

(с) Огнян Антов, автор, 2023

(с) Вапорът Радецки, опус 172, 2012

Авторските права са строго запазени. При желание за цитиране или използване на пиесата или нейна част задължително се свържете с автора:

o.t.antov@gmail.com. Приятно четене!

Действащи лица

Христо Ботев
[Никола] Войновски
[Никола] Куруто
Капитан [Дагоберт] Енглендер
[Димитър] Икономов
[Никола] Обретенов
Кирил Ботев
[Димитър и Иванка] Горови
Поп Сава [Катрафилов]
[Йордан] Инджето
Пратеници от Враца
Турски офицер
Турчин с харем
Кадъни
Въстаници
Хор

ПРОЛОГ

ХОР. Може би първо трябва да кажа що е вапор? Ударението би следвало да е на втората сричка, на „о“-то: ВапОр. Идва от италиански език – varone. Влязъл е в българския възрожденски език през турски. Любопитно е, че има променена на родна почва форма „вампор“. Оттам се появили сегашните нарицателни думи „пампурджия“, „пампурджийски“ за плаващите нашенци по моретата и океаните. Думата вапор означава, разбира се, параход. Във Вазовия речник например ще срещнем и двата синонима. Нали помните: „В парахода рог изсвирва, развя се байряк.“ Кой е Радецки? Йозеф Радецки е фелдмаршал, аристократ от втората половина на 18 и първата половина на 19 век, голям военачалник на Австрийската империя. На такава своя фигура австрийците кръщават свой дунавски кораб. За отбелязване в случая е, че австрийският граф е по рождение славянин, чех. Защо сме донарекли в подзаглавието нашето позорище „худо-

жествено-документална игра“?

Да започнем така. Какво изниква първо в съзнанието ви, когато споменем името Ботев? Най-разни неща. Едни го скандират всяка седмица, бидейки на стадиона; други си представят името на улицата, площада, предприятието, училището, в който са родени, минават всекидневно, работят или учат; и такива, на които първо им се явява портретът в училищния коридор или стая или пък паметникът в родното гнездо; другиму се привиждат Волът, четници, лъскави саби; трети – дай боже да са повечко – им се мержелят на две строшената сабя на Хаджи Димитър, обесването на Васил Левски или думи, изпяти на прощаване, или смайващата реторика на някоя политическа зима; някои пък направо могат ей сега да се изправят и да почнат да ни преподават Ботев и неговите произведения според учебната програма, спусната от министерство или университетски конспекти. А Вапцаров направо казва: „Повзри се в живота и ето ти Ботев, и ето ти цяла поема“.

Така или иначе, Ботев е поставен в нашето съзнание в двете си битности. Послушайте дикторския глас на тържествена заря-проверка. Басовият натъртващ всяка сричка глас започва така: Христо Ботев – гениален поет и революционер, отдал живота си... и т.н. Ето ги двете битности: поет, в емиграция, сред хъшовете и техен водач – и революционер, повел чета, жертвал се. Добре, но в очерците и сказките пред българската аудитория целият преход от едното състояние в друго – или както умниците по цял свят обичат да казват, тази инициация – е някак схематизиран и опростен. Все едно Ботев се качва на орисан от съдбата параход, по едно време тропва на масата пред капитана, до тогава момчетата се правят на градинари и накрая всички героично падат на колене на козлодуйския бряг.

Но във всичко това има много повече живот, напрежение, изстъпление дори!

Ботев е избран за войвода само седмица по-рано, на 9 май, веднага след отказа на Филип Тотю. Да кажем така: броени дни преди Козлодуй той не знае, че ще прекосява Дунава въобще. Броени дни и седмици да преустроиш душата си на вълна пълна саможертва.

Операцията е замислена щателно и блестящо: петел, сандъци, градинари, групиране по пристанища, разпределяне на ролите. Ще видите сами.

Конспирацията също е изпълнена щателно и блестящо. Повечето от четниците – над 200 юнаци – имат билети за всякакви пристанища и ни най-малко не знаят, че ще слизат в България. На момчетата са обяснили нарочно, че пътуват за Сърбия и оттам ще се впуснат в борбата.

Почти никой не познава войводата.

Помислено е за известяването на световната преса: с Ботев пътуват семейство Горови, които ще слязат в последния момент, за да пратят във Франция телеграми.

От Русе след „Радецки“ тръгва и турски параход, натоварен с войска – именно за да следи нещо да не изскочи от австрийския вапор.

Отгоре на всичко Ботев знае, че Бенковски е убит.

Отгоре на това в Оряхово се качват пратеници от Враца и комитетата и известяват, че Враца не е готова и изобщо четата да не слиза.

Тези и други драматични подробности притискат войводата, както и цялата история на преминаването. И именно в такова безсънно денонощие той пише своите прощални писма, включително онова до жена си Венета.

Хорът се разхожда по сцената, замислен.

ХОР. “Хубаво, де – ще се съгласи някой от вас, - истина не е проста работа такава завладяване. А Ботев ли го е измислил?”

Това е въпрос. Според Захари Стоянов над 20 човека след Освобождението претендират за този план. Самият Ботев също намислял предишната година отвличане на параход до Свищов. То има своя европейски пример. Карло Пизакане, италиански революционер, двајсетина години по-рано отвлича средиземноморски кораб, слиза на остров, превзема крепостта затвор и пр. и така влиза в героичния революционерски паноптикум на 19 столетие. В статията си „Петрушан“ Ботев ползва за мото думи на гарибалдийски поет, посветени на Пизакане, можете да проверите сами. Отделно четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа също имат

приготвен адрес (известие) до посланиците на великите сили. Един от убедените относно произхода на идеята е славният войвода Панайот Хитов. В своята известна мемоарна книга бай Панайот твърди, че, разбира се, той самият е автор на плана, а Ботев изтънко цяла зима го е разпитвал и сетне изпълнил плана. Нека сторим свободното предположение, че е право един хитър и опитен хайдутин да измисли с такива прагматични тънкости хайдушки план за конкретно завладяване, повече, отколкото един опитен литератор.

Но да оставим конспирацията. Да се качим на кораба. На борда на вапора е сам видинският каймакамин (управител). Имало и турски офицери. И наистина Ботев се скарва с някой от тях.

Капитан Дагоберт Енглендер е другата отчетлива фигура в цялата историческа драматургия. Тоя славен капитан предава кораба си чак когато разбира, че в четата имат машинист, който може да задвижи машините. Но получава доверието на Ботев. Цял живот Дагоберт се гордее с този епизод от своя живот. Под заплахата да го застрелят не разрешава на нетърпеливите четници да пуснат втора дъска при слизането на брега – за тяхна сигурност. Сетне във Видин пак под заплаха категорично отказва на Осман паша да превози обратно подир четата 1000 души турска войска и с това на практика удължава похода на Ботевата чета. Въпреки международния скандал, в който се забърква, в мемоарите си твърди, че е посмял да изкаже гласно възхита и симпатии към българите още тогава, на кораба, пред турските пасажери.

Във възванието към екипажа при завладяването Ботев споменава парахода „Германия“. Понеже тези писма се изучават, да поменем и какво става на този вапор. През 1867 г. революционерите Никола Войводов и Цвятко Павлович организирали чета със сборен пункт Букурещ. Четата тръгнала пеша, а те се качили от Галац за придвижване на запад. Но били предадени от шпионин и в Русе ги очаквали заптиета. Митхад паша заедно с консула на Австрия опразнили парахода (иначе неприкосновена територия) и заптиетата атакували и застреляли българите. Въпреки протестите на капитана на кораба Зизович.

Кратка пауза. Хорът си поема дъх.

ХОР. Какви източници сме ползвали и в какви проценти се движи фактичката достоверност?

Фабулата, епизодите, часовете, разказаните факти са достоверни. Всички писма и възвания са цитирани дословно по Ботев. Финалната Ботева реч е колаж от две разни негови произведения, като едничък финалният пасаж е изнамерен сега.

Впрочем няма как да знаем характерите на историческите лица, които сме направили действащи. Затова характерологията и типизацията на героите е наша разработка.

Хронологията на събитията е спазена с едно-две, но важни изключения. Знаменосецът на четата, Никола Куруто, се качва в последния момент, от Бекет. Но тук той е качен още от началото, от Гюргево, заедно с войводата. Причината е художествената необходимост от този персонаж. Или друг пример, обратното. Историческа гротеска, но факт е, че когато завладяват кораба, Ботев и щабът му сбъркват, като приемат за капитан не самия капитан, а неговия помощник. И така Ботев чете своето възвание два пъти – веднъж пред помощника, а сетне – с втори патос, пред капитана. Тук подобна гротеска е отмината. Затова пък не са отминати реални дребнави, типични, битови факти, които, надявам се, няма да звучат като исторически водевили.

И така, представяме ви една художествено-документална игра, изплетена въз основа

на книгата за Христо Ботев от Захари Стоянов,
на книгите със спомените на Ботевите четници и на капитана на кораба „Радецки“;

на сборниците с нови и стари изследвания около пътя на Ботева чета,

на многото посветена на подвига документалистика
и според ентузиазма на Иван Вазов и останалите майстори от родната ни литература, обработвали темата и влели ни я в народоподсъзнанието.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

(1) 16 май 1876, неделя, около 17.00 ч. Пристанището в Гюргево

Двама души стоят на кея пред парахода „Радецки“. Единият е в изрядно облекло, чист, с високо вдигната глава, голобрад. Другият е ситен, поприведен, все се оглежда, все неспокоен. Ниският е Куруто, бъдещият знаменосец. В ръка държи торба, вътре - нещо обемисто, шаващо. Вторият е Войновски, българин, минал през служба в руската армия.

КУРУТО. Наспоред мен трябва не с приказки, а направо – прас по главата.

ВОЙНОВСКИ. Кого?

КУРУТО. Капитана.

ВОЙНОВСКИ. Мълчи сега. Петелът готов ли е?

КУРУТО (надига торбата в ръката си). Готов.

ВОЙНОВСКИ. Знамето при теб ли е?

КУРУТО. Не, ще го донесе Обретенов на Бекет... Само да го взема и да знаеш - мен разпарят, знамето остая.

ВОЙНОВСКИ. Може и да не те разпорят, може и куршум да те стигне.

КУРУТО. Знамето да побия веднъж на Балкана, пък нека ме стига.

ВОЙНОВСКИ. България да видим веднъж свободна, пък тогаз куршум. (Маха с ръка, вика някого. Появяват се няколко мъже.)

Момчета, паролата?

МЪЖ. Мечка иде, кучета бягат.

Войновски и Куруто се прегръщат с момчетата, но се оглеждат.

КУРУТО. Кой я измисли тая парола?

МЪЖ. Казват – войводата.

ВОЙНОВСКИ. Не, войводата е поет, писател, с такива дреболии не го занимаваме. Икономов я измисли.

КУРУТО. Бре, хитър тоя Икономов. Как му хрумнало, в паролата хем руснакът да иде, хем турчинът да бяга, хе.

ВОЙНОВСКИ. Куру, що не шава тоя петел? Да не си го приключил?

Куруто разтърсва торбата. Нещо се движи вътре.

КУРУТО. Жив е. Какво? Време ли е?

ВОЙНОВСКИ. Време е. (Той събира момчетата и тихо говори.) Момчета, слушайте острожно! Сега Куруто ще хвърли петела в реката. През това време вие ще вдигнете голяма суматоха. Ще викате: Човек падна в реката! Дави се! и прочия. Ясно ли е? И стойте настрана, щото като се събере сеир тълпа до вас, други наши братя имат друго поръчение. Ясно?

В този момент край тях минава висок, як българин. С брада. Горда осанка, костюм; красавец. Той ги подминава умишлено, не им обръща внимание. Явно само Войновски и Куруто го разпознават.

КУРУТО. Войновски, виж...

ВОЙНОВСКИ. Мълчи! Няма нужда всички да знаят войводата!... Представи си да стане предателство!... Като тръгнем, тогава ще открием кой ни е войвода.

КУРУТО. Возприимам.

ВОЙНОВСКИ. Момчета, готови ли сте? Давайте!... Куру, вади петела!

Куруто бърка в торбата, вади и хвърля петел във водата. Почват викове: Помощ! Човек падна! Човек се дави! Хора, на помощ! и т.н. Всички се скупчват в единия край и подвикват на някого уж във водата. През това време в другия край се появява същият човек отпреди малко, войводата, и строго наблюдава операцията. Покрай него светкавично преминават две двойки мъже, носещи големи сандъци. Качват се на кораба тичешком. Там при тълпата се появява и турски бей с харем от няколко забрадени кадъни. Те зяпат любопитно. Турчинът приближава до кораба, на чието мостче е войводата Ботев, и го поздравява.

БЕЯТ. Добра среща, ефенди. Мархаба.

БОТЕВ (кланя се на свой ред). Господ здраве да ви дава, бей ефенди. Все от здраве да сте болни.

БЕЯТ (глади брада). Интересен поздрав, не съм чувал такъв. А какво ще да става там? (Сочи тълпата в другия край.)

БОТЕВ. Някакъв пияница паднал в реката. Казват, българин бил. Ама никой не скача да го спасява.

БЕЯТ. Щом е българин, сам да се спасява.

БОТЕВ (след пауза). Стига да не е заспал.

Двамата се гледат очи в очи внимателно, накрая боят се качва с кадъните.

ВОЙНОВСКИ (отива при Ботев и почти козирува). Петела хвърлихме, направихме смут, стоката е на вапора, всичко е по план, войводо.

БОТЕВ (кима и посочва с глава към кораба).

Войновски се кръсти, шепне „С бога напред!“ и двамата се качват на вапора (парахода) „Радецки“. След тях групата с Куруто тръгва да се качва. Те си разглеждат билетите.

КУРУТО. Юначета, опичайте си акълите. Във вапора ще говорите само на румънски, анадънму?

ПЪРВИ МЪЖ. Абе, аз пътувам до Видин! Вие докъде сте?

Останалите отговарят: Лом! Калафат! Турну Северин! Оршова! Кладово! Всички се смеят.

ВТОРИ МЪЖ. Билетите са на разни страни, ама комай на един бряг ще да слезнеме, а?

ТРЕТИ. Май-май на едно място отиваме, а?

Смеят се и се качват по мостчето. Всеки вика отново: Лом! Калафат! Турну Северин! Оршова! Кладово! - и си хвърлят през глава билетите.

(2) Към Русчук (Русе)

Чува се корабна сирена. Ботев крачи нервно до перилата. Встрани – масичка и столове. Войновски го приближава и му шепне.

ВОЙНОВСКИ. Войводо, правиш впечатление. Седни, почети.

БОТЕВ (спира и го гледа). Знаеш ли какво пише във вестника?

ВОЙНОВСКИ. Кой е вестникът?

БОТЕВ. Вестник „Дунав“. На 12 май са убили Петковски!

ВОЙНОВСКИ. Бенковски?

БОТЕВ. Той същият. Момчетата не трябва да знаят! Де е Куруто? Извикай го, да му заръчам нещо.

Войновски излазя, Ботев взема вестника от масичката и покрива лицето си с него. Така го заварват Куруто и Войновски.

БОТЕВ. Куру, имам за тебе две заръки. Първо, я погледни на восток...

Куруто се върти.

ВОЙНОВСКИ. Абе, Куру! Видиш ли?

Войновски го обръща в правилната посока.

КУРУТО. А! Друг вапор!

БОТЕВ. След нас тръгна таен турски параход – натоварен с войска. Да ни следи, ако тука излезе нещо.

КУРУТО (гледа и суче мустаки). Много е таен, нема що.

БОТЕВ. Обикаляш сега юнаците със строга забрана да се пъчат, да вадят каквото и да е!

ВОЙНОВСКИ. Това слънце виждаш ли? Една извадена сабя и турците ще забележат отблясъка при тях!

КУРУТО. Войводо, вярвай на Куруто! Ще забраня най-люто!

БОТЕВ. И никакви ербапльци пред турски и други граждани. На кораба има освен турци и власи, и евреи, и арменци. Бъдете учтиви и не сбирайте се на едно – само на малки групички.

КУРУТО. Ясно.

ВОЙНОВСКИ. Стигнахме Русчук! По местата всички!

Качва се турски офицер. Той бавно се оглежда, после разглежда Ботева и Войновски и забележимо им кима. Под мишница държи вестник. Забелязва масичката с другия вестник и тръгва натам.

ТУРСКИЯТ ОФИЦЕР. Кой е вестникът?

БОТЕВ. „Дунав“.

ТУРСКИЯТ ОФИЦЕР. А моят е „Турция“. Все едно. Четохте ли първата вест. Бастисахме им баш войводата.

БОТЕВ. Ефенди, ти си чел корана, аз съм чел библията. И там е речено: да падне зърното на земята, да умре, че да даде плод.

ТУРСКИЯТ ОФИЦЕР. Ваша милост сте навярно българин, живущ в Румънско? Аз мислех, че там сте всички социалисти, в бога не вярвате.

БОТЕВ. В бога не вярваме, но след него сме тръгнали. Където са нашите прадеди, там и ние.

ТУРСКИЯТ ОФИЦЕР. Където са били вашите предци, там сега е земя на падишаха, османска империя, ефенди.

БОТЕВ. Историята е вечна, но историята е и до време. Ние сме във времето и то е в нас. Ние него обръщаме и то нас обръща. Бъдещето не е на падишаха.

ТУРСКИЯТ ОФИЦЕР. А на кого? На българския скот? Че той е неук в политиката, не може да се управлява сам, българите сами себе си ядат и ще кретат вечно на опашката на Европа.

БОТЕВ. Всеки народ заслужава съдбата си, но преди всичко – свободата си, господине. Българският скот скоро ще грабне оръжието и ще те чукне по главата, да те пита ще ли искаш да ти пощади живота или ще бягаш в Анадола, господине!

ВОЙНОВСКИ (мъчи се да го успокои, тихо). Войводо, трай! Какво правиш!?!...

БОТЕВ. Българският скот ще заповядва в тая земя, господине!

Ботев тръсва глава и се успокоява, сваля ръката, която е сочела към българския бряг. Отвърща поглед и гледа към същия бряг.

ТУРСКИЯТ ОФИЦЕР. Да заповядат, площадът е широк. Буюнсонлар, мегдан генишар.

БОТЕВ. Мегдан генишар, прав сте, ефенди.

Турският офицер отминава. Ботев грабва и хвърля вестника през борда.

(3) 17 май 1876, понеделник. Турну Мъгуреле

Полунощ. Корабът е на кея. Качват се пътници. Капитанът гледа към брега. Това е капитанът на кораба, Дагоберт Енлендер.

ЕНГЛЕНДЕР (вика на някого долу на пристана). И тук много пасажери... Казвам: и тук имаме много пасажери, това ме радва... Казвам: интересът към линията ме радва. Ще докладвам благоприятни вести на дружеството.

ГЛАС. Турският вапор закъсня, затова всички са за „Радецки“.

ЕНГЛЕНДЕР. Разбрано. (Той се обръща и говори на себе си.) Като гледам какви се качват... градинари някакви... все едни сумрачни балкански лица.

Появил се е Ботев в другия край, без да го забележат.

ЕНГЛЕНДЕР. Трябва да дам разпоредба много да се внимава – той народ ако реши да иде в първи клас, а не във втори, ще си имаме проблем с по-височайшите пътници. Не че сме нямали и други път разправи, но дружеството мене ще глоби. И с право.

БОТЕВ. Не страхувайте се, господине, той народ е с чест и няма да наруши правилата на кораба.

ЕНГЛЕНДЕР. Извинете, с кого имам честта?

БОТЕВ. Аз съм Ботйов, българин, редактор.

ЕНГЛЕНДЕР. Имам чест: Енгландер, капитан на кораба. Извинете, дългът ме зове.

Енгландер излиза. На кораба тъкмо са се качили семейство Горови – Димитър и Иванка. И те не виждат Ботева първоначално.

ГОРОВ (тюхка се и рови из джебовете). Затрил съм го... Затрил съм го!

ИВАНКА ГОРОВА. Боже господи милинки, Димитре, как можа... Какво ще кажем сега на Христо.

ГОРОВ. Не, то трябва да е тук! Дай бохчата!

Ровят из багажа си. Вадят листчета, четат, отхвърлят ги.

ИВАНКА ГОРОВА. То е един лист, прегънат надве.

ГОРОВА. Знам, знам. Стига. Остави ме да търся.

ИВАНКА ГОРОВА. Лист, сгънат надве. Специална хартия за писма, преписвах го днес.

ГОРОВ. Иванке, замълчи! Нали и аз бях там, нали аз ти го диктувах!

Ботев решава да излезе на по-светло.

БОТЕВ (приветлив, засмян). Бае Горов, добре дошли! Настъпи частът! Сега или никога!

Прегръща го. Целува ръка на г-жа Горова.

БОТЕВ. Всичко е по план. Работата върви добре, след нас се движи турски вапор с войска, но засега не подозират. Вие ще слезете на Бекет... Какво има?

Горов стои като гръмнат, г-жата е прехапала устни.

ГОРОВ. Христо, няма я.

БОТЕВ. Кое?

ГОРОВ. Депешата до европейските вестници!

БОТЕВ. Тоест как я няма?

ИВАНКА ГОРОВА. Следобед я преписвах, според както ни я прати. Дадох я на бачо ти Димитър и на – сега я е затрил нейде.

БОТЕВ. Тъй ли? Е, не е за умирачка. Ще направим нова. Перо, мастило, хартия имате ли?

ГОРОВ (към жена си). Ти взе ли?

ИВАНКА ГОРОВА. Нали ти взе?

БОТЕВ (смее се). Ще ви дам моите, елате тук на масата. Кой ще пише?

ГОРОВ. Айде, Иванице, ти пиши. Мене ми трепери ръката.

БОТЕВ (диктува). Двеста души български юнаци под предводителството на Христа Ботйов, редактор на в. „Знаме“, орган на революционната партия, днес заробиха австрийския параход „Радецки“, който насилствено накараха да ги прекара през Дунава.

ГОРОВ (който наднича над жена си). Дунавът! „Ът“ накрая.

БОТЕВ (продължава). Излязоха на десния бряг между бреговете на Ряхово и Лом паланка, отвориха знаме „Свобода или смърт“ и отидоха на помощ на своите въстанали братия българи, които отдавна се борят със своите петвековни тирани за своята човешка свобода и народни права. Те вярват, че европейските образовани народи и правителства ще им подадат братска ръка.

ИВАНКА ГОРОВА. ...братска ръка. Това ли е?

БОТЕВ. Това. Сега ще го преведете пак на френски. Нататък планът ви е известен: на Бекет слизате и без забавяние го пращате като телеграма до Европа. Аз скоро ще напиша едно-две писма и по-късно ще ви ги предам. О, ето ги!

Влизат Икономов и още двама.

БОТЕВ (спуска се към Икономов и го прегръща). Икономов, братко!...

ИКОНОМОВ (представя му другите двама). Още е ранко, ама да ти рекоментувам двама юнаци: Инджето и поп Сава Катрафилов. Инджето е управлявал машината на Карагъзовата фабрика в Търново, него ще пратим да блокира машинистите. Савата е еленчанин, човек огън, не може да стои другаде освен на първата редица и ако може, той да е първи.

Юнаците се прегръщат.

БОТЕВ. Добре, юнаци. Чакайте сигнала. (Дърпа Икономов на-
страни.) Икономов, брат ми с теб ли се качи?

ИКОНОМОВ. Кирил е тук, да. Отиде към носа.

Разделят се. Ботев тръгва да търси брат си.

(4) Към Оряхово

*Рано-рано, скоро ще просветне. Груничка от хора с ямурлуци се е
загърнала от нощния хлад. Седят на земята, опрели гърбове. Сред
тях един младеж, пуши. Ботев пристъпва към него и тихо казва.*

БОТЕВ. Така, така. И тютюна си научил!

КИРИЛ БОТЕВ (скача). Бачо!

*Прегръщат се. Ботев сяда до него, разгърден, брат му се свива от
студ.*

КИРИЛ БОТЕВ. Бачо Христо, не ти ли е студено!

БОТЕВ. Ако знаеш, Кирчо, как тупти това ми ти сърце... Студ ли?
Че само моето сърце може да захрани с пара вапора! Мама как я
остави?

КИРИЛ БОТЕВ. Мама не спря да реве и да се дере: не искаше да
ме пуска. След смъртта на тате за втори раз я виждам такава. По-
мислих, че и тебе ще вземе да чумосва, че ти си ме подкокоросал.

БОТЕВ. Ех, Кириле, да знаеш колко исках да не идваш, малко ли
те молих, а още повече се молех... Ама мога ли да спра твоя порив?
Все едно себе си да възпирам. (Мисли съсредоточено.) Я разкажи
за работите в Турну Мъгуреле.

КИРИЛ БОТЕВ (изправя се, след него Ботев; отиват настрана). Да
видиш каква история стана, какви неволи! Първо, наши хайма-
ни емигранти обрали общинската поща, жандарина убили и цяло
Турну Мъгуреле настръхнало срещу българите. После нас с Ико-
номова ни викна префектът!

БОТЕВ. Чак префектът?

КИРИЛ БОТЕВ. Да. Рече: заловихме хора без пашапорти. Ние
мълчим като риби, да видим накъде цели. Без пашапорти са, вика,
питаме ги кои са, мълчат като риби, не казват. Ние с Икономова

вземаме да обясняваме: така и така, караме момчетата за Сърбия, домнуле Петреску. Знаете ги нашите, викаме, сиромаси българи... И префектът подмятка мустаки, пък дума: Аз съм българин, господа. Съчувствам ви и желая по-скоро освобождението на България!

БОТЕВ. Петреску - българин?!

КИРИЛ БОТЕВ. Да, воистина. Веднага пусна момчетата от хапуза и ни позволи да се въоръжим. И не само това, бачо! Слушай, слушай! Даже ни посочи една барака и казва: там има оръжие, обаче искам, господа, да я пробием отзад, сякаш че е станал обир. Разбирате ли? Ние само това и чакахме. Инджето тѣй атакува бараката, че я проби и отгоре!

БОТЕВ. Бре! Имало и такива българи!

Кирил понечва да запали отново цигара, ала Ботев му я издърпва и я хвърля зад борда.

БОТЕВ. Добре, седни сега, дремни. Аз имам още кореспонденция.

Ботев заминава.

(5) Преди Оряхово

Малко преди зазоряване. Вече е доста светло. Ботев седи и пише.

БОТЕВ (пише, мисли и говори). От вапора „Радецки“ (между Турну Мъгуреле и Бекет)... Приятели! От Гюргево до Турну се качихме повече от 100 души; след нази върви турски вапор с бошибозуци, но духът на момчетата е превъзходен. От Корабия до Бекет ще да се качат още 100 юнака; по сичките признаци планът ще се осъществи; след няколко часа ние ще да целунем свещената земя на България.

Става от стола. Възбудено ходи напред-назад по палубата и говори.

БОТЕВ. Благодаря ви, приятели, за доверието, което имахте към мене, и за любовта, която показахте към моето поробено отечество!

Ходи още малко и сяда да допише.

БОТЕВ (дописва). От страна на сичката чета ви принасям най-дълбокото си почитание. Четоводец: Христо Ботйов. 17 май 1876 година. От вапора... - Така, това отива също при Горов. А това...

Ботев вади от пазвата си писмо, разгръща листа и чете наум вцепенено, без да мърда, само очите му се движат. Сетне става и отива към борда. Държи писмото на гърдите си.

БОТЕВ. Мила ми Венето, Димитре и Иванке! Простете ме, че аз ви не казах къде отивам. Любовта, която имам към вас, ме накара да направя това. Аз знаях, че вие ще да плачете, а вашите сълзи са много скъпи за мене!... Венето, ти си моя жена и трябва да ме слушаш и вярваш в сичко. Аз се моля на приятелите си да те не оставят, и те трябва да те поддържат. Бог ще да ме запази, а ако оживея, то ние ще да бъдем най-честити на тоя свят. Ако умра, то знай, че после Отечеството си съм обичал най-много тебе, затова гледай Иванка и помни любящия те Христа.

Ботев сгъва листа на хартиено корабче и внимателно го пуска от борда в реката. Следи с очи отплуването на писмото.

БОТЕВ. Това писмо да се предаде на жена ми Венета Ботйова, в Букурещ.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

(6) *Оряхово, пристанището, 6 часа сутринта*

Ботев дреме на масата си.

КУРУТО. Войводо? Войводо!

Ботев скача и хваща Куруто за гърлото. Крещи сподавено.

БОТЕВ (в просъница, стреснат). Мегдан геницар, господине! В тая земя ние азбука сме измисляли, господине, вие тогава със звяра в пустините сте живели, господине!

КУРУТО (с тънко гласче). Войводо, аз съм, бе!... Куруто!... Твоят знаменосец!

БОТЕВ (свързема се и го пуска). Ах, Куру, прощавай, брате!

Ботев го прегръща силно. Куруто взема да кашля.

КУРУТО. Преди малко... щеше да ме удушиш... а сега... ще ме задушиш... Ама си канара, Ристе. С писател бил... писалка държал... Каква писалка?! Ако хванеш калъча, по-добре от мен ще колиш зелките... Чакай, аз за съвсем друга работа дойдох, по важност от изключителна степен!

БОТЕВ (седнал пак и държи главата си). Казвай.

КУРУТО. Пратеници от Враца дошли!

БОТЕВ (скача). Що не каза по-рано, Куру! Де са?

КУРУТО. Как да кажа, войводо, ти право за гушата... Ей ги там – на пристана. Крият се в тъмното и чакат да ги повикаш.

БОТЕВ. Викни Войновски и Икономова при мен, викни и Кирила, брат ми, и Савата, попа. А вие чакайте и пазете...

КУРУТО (през зъби или натъртвайки). Значи учените тук, а ние – там!

БОТЕВ. Добре, ела и ти. Останалите здраво да вардят!

КУРУТО. Знам си аз мястото...

Куруто излиза. Ботев си закопчава догоре дрехата.

Влизат Икономов, Войновски. После и поп Сава Катрафилов, Кирил Ботев. Гълчат.

ПОП САВА. Що е, войводо? Огънят е лумнал и сега му носят факела!

КИРИЛ БОТЕВ. Вярно ли? Ей, Българийо...

ИКОНОМОВ. Ех, Ботьов! Доживяхме!

БОТЕВ (прегръщат се). Брате Икономов!...

ВОЙНОВСКИ (мрачен). Не бързайте, господа. Бенковски го няма вече, България гори, а за Врачанския комитет ред не съм прочел. На Заимова очите не съм видял.

ПОП САВА. Черно гледаш ти, Войновски!

ВОЙНОВСКИ. Ти си бил години в черно облечен, попе, не аз! Аз гледам факти.

БОТЕВ. Да ги посрещнем.

Влизат трима пратеници. Двете групи се гледат с недоверие.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК. Кой е войводата?

ВОЙНОВСКИ (пристъпя напред). Аз съм войводата.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК (отива към него и стиска здраво ръка). Пратеници от Врачанския комитет... Дерзайте, момчета!

БОТЕВ (разхожда се). Какви вести?

Пратениците през цялото време говорят на Войновски, а ги разпитва Ботев.

ВТОРИ ПРАТЕНИК. Дошли сме, братя, да ви срещнем с добре дошли... и да ви предвардим... да не слазят в България.

ТРЕТИ ПРАТЕНИК. Не сме готови!

БОТЕВ. Кой не сте готови?

ВТОРИ ПРАТЕНИК. С оръжието сме зле... чакаме към края на месеца...

БОТЕВ. Какъв край на месеца!? От началото на месеца България гори, Бенковски преди три дена убит! Вие в коя България живеете? (Маха с ръка.) Защо не слезем още сега в Рахово и да събудим тия спящи...

КИРИЛ БОТЕВ. Право! Още сега!

БОТЕВ. Колко стража има в Рахово?

ВТОРИ ПРАТЕНИК. Къде триесе души.

КИРИЛ БОТЕВ. Ние сме сто! Удряме, въоръжаваме се и към Враца!

ТРЕТИ ПРАТЕНИК. Не сме готови.

ПОП САВА. Като чуete куршумите да свирят, ще да станете готови! Аз казвам: да ударим.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК (към Войновски). А какво ще каже войводата?

БОТЕВ. Икономов, какво мислиш, брате?

ИКОНОМОВ. Каквото решим, аз съм за всичко. Но най-добре да бъде наспред предварителните разчети...

ВОЙНОВСКИ. В Бекет отсреща ни чакат още сто юнаци с по-много оръжие, води ги Обретенов. Силата ни се удвоява... Войводата не съм аз, ето го (сочи Ботев) войводата.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК. А защо... тогава...

ВОЙНОВСКИ. Ви заблудих? Знам ли ви какви сте? Може да сте турски мекерета, шпиони. Може да сте айдуци – като ви покажем войводата и да извадите пищов да гърмите насреща му... Такива мерки се вземат – предосторожни, военновременни.

Пратениците цъкват. В това време параходната свирка изпищява. Третиият пратеник са засуетява.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК. Братя, аз оставам с вас.

ВТОРИ ПРАТЕНИК. И аз!

ТРЕТИ ПРАТЕНИК. А аз?

ВТОРИ ПРАТЕНИК. Бай Мито, ти слязй и пращай тайна депеша във Враца! До комитета!

Икономов подхваща третия пратеник под ръка и го изпраща, обяснявайки му.

ИКОНОМОВ. Бай Мито, ти сега нервите успокой, главата да поизстине, че да ти е бистра мисълта. Слизаш долу на брега и пишеш на Врачанския комитет: Братя, край, слязоха, четата е вече в България и тръгна към Враца, грабвайте оръжията и вдигайте бунта! Разумяваш ли?

Двамата излизат. Поп Сава Катрафилов тръгва след тях.

ВОЙНОВСКИ (повежда двамата пратеници). Аз съм Войновски, военен емисар на четата. Елате с мен, да ви запозная с момчетата.

Тримата излизат. Параходът се разклаща, двамата братя се хващат за паранетите.

КИРИЛ БОТЕВ. Параходът отлепи!

БОТЕВ. Скоро ще да се повърнем пак на българския бряг. Съвсем скоро.

(7) Бекет, пристанището, 6 часа сутринта

Тропот. Безкрайна върволица внася огромни сандъци.

Капитанът се появява на мостика, зяпа учуден върволицата. Клати глава. Ботев е долу на палубата. Двамата пак срещат погледи, Ботев сяда уж да чете вестник. Очите му шарят.

По едно време към Ботев приближава нов пътник. Той му иска вестника и заедно хвърлят тайни погледи към капитана. В момента, в който капитанът се скрива горе, двамата силно се прегръщат.

БОТЕВ. Обретенков, брате! За малко да слезем отсреща при Рахово!... Във Враца спели, но ще ги събудим.

ОБРЕТЕНОВ (смее се). Как ще слезете в Рахово, ние носим знамето, Куруто какво ще да прави без знаме? (Ботев се усмихва.) Чета без знаме и без половината си юнаци бива ли?

БОТЕВ. Увялякохме се одеде. Цяла нощ не сме мигали. Брате, трябва да изпратя Горови. Прощавай.

Разделят се. В другия край са се явили Горови, ще слизат, приготвени, с куфар.

БОТЕВ. Приятели, това България ще го запомни! Но то е най-важното: Европа трябва да узнае що се случва в полите ѝ. Без вестниците подвигът на въстанието би бил повече насочен към бъдущето. А нам трябва сега да се узнае, сега и по цяла Европа да гръмне, докато кръвта е още топла, а поробителят – с кръвожилести очи. „Journal de Geneve“ и „La Republique Francaise“ първи ще узнаят за нас – от вашите телеграми. Вашата длъжност – на вестноносци – е от първостепенна важност.

ИВАНКА ГОРОВА. А вярно ли, господин Ботьов, че за издаването на 5 май преди десетина дена на първия брой на „Нова България“ сте дали целия си капитал?

БОТЕВ (маха с ръка и се хваща за скрития пищов). Ето ми го сега

целия капитал... (Подмята и перото на масата.) И предишния. (Смее се.) Наистина, на 5 май извадих първия брой, а на другия ден трябваше да кръстим Иванка. И аз ходих, та дирих, та взех пет минца назаем, хе.

Бие звънецът.

ГОРОВ. Иванице, трябва да слизаме!

ИВАНКА ГОРОВА. Трябва да слизаме!

БОТЕВ (целува горещо ръка на госпожата, а с Горов се прегръща и му шепне). Вас сигурно властите ще ви арестуват, когато се научат кой е пуснал телеграмите! Ще постоите малко в хапуза на ползу роду, но нищо – живи и здрави! Сбогом, брате Горов!

ГОРОВ (облещен леко от думите; в същия момент звънецът пак бие). Звънецът бие! Бие...

Горови слизат.

(8) *Към Козлодуй, пладне*

На палубата са събрани: Ботев, Куруто, Икономов, Обретенов, поп Сава, Войновски, Инджето.

БОТЕВ. Колко е часът?

ВОЙНОВСКИ. Единадесет мина.

БОТЕВ. Време е.

ИКОНОМОВ. Време е.

ОБРЕТЕНОВ. Време е.

ПОП САВА. Време е.

КУРУТО. Техната верица...

ИНДЖЕТО. Верицата им.

ВОЙНОВСКИ. Добре, разпределяме се. Поп Сава и други заробват капитана. Индже, нали ти си управлявал машината на Каргъзовата фабрика в Търново?

ИНДЖЕТО. Бях носач там.

ВОЙНОВСКИ. Значи ти отстраняваш машиниста и огняря. Внимавай да не направят саботаж, провокация. Щото ти ще караш машината после.

ИНДЖЕТО. Съгласен.

ВОЙНОВСКИ. Кой завзема руля?

ПОП САВА. Аз завземам руля.

ИКОНОМОВ. Нали ти капитана заробваш?

ПОП САВА. Не, руля заробвам аз. Ако капитанът е там, тогази и него заробвам!

БОТЕВ. Икономов, ти вземаш капитана, Савата – руля, а касата заробва Обретенов. Останалите караулят. И първата работа след преобличането – вдигане на тентата откъм българския бряг... И така, юнаци! Часът настана! Сега ще се преоблека и като викна „На оръжие!“ - трошите сандъците и вадите оръжията!

КУРУТО (възбуден). Сега ще видят те български градинари! (Потупва Ботев по рамото.) Ех, войводо, ама как си го измислил това с градинарите - и четата да се качва на комати от разни места, ех!

БОТЕВ. Не съм го измислил само аз. Има един италианец, Карло Пизакане... Имаше. (Маха с ръка.) Войводата Панайот Хитов доизкусури реда. Негов ред е това. Стойте така, да се преоблека, и започваме.

Ботев излиза. Другите чакат замислено. Ботев се бави.

ИНДЖЕТО. На машиниста зелката му ще сваля, ако гъкне.

ВОЙНОВСКИ. Каква зелка? Кой ще кара вапора? Няма да правите групости, ей!

Ботев се връща в зелената униформа. Блести. Те ахват.

БОТЕВ. И последно. Куру, Индже и другите – искам пълно уважение към пътниците. Прашинка да не падне от турските пленници! Анадънму?

Куруто и Инджето мълчат, навели глави.

БОТЕВ. Ние сме български революционери, а не айдуци и чапкъни! Е, хайде, момчета! Да живее България!

ПОП САВА. Бог с нами! Да живее България!

ВСИЧКИ. Да живее България!

БОТЕВ (започва да вика на всички страни). На оръжие, момчета!... На оръжие, момчета!...

Всички изтичват напосоки.

(9) *Параходът, на палубата*

Викове, свирене, трошене на сандъци. Олелия, писък на кадъни. Викове „На оръжие!“, „Да живее България!“.

Икономов и четници в единия край пресрещат капитана.

ИКОНОМОВ (с насочена сабля). Nicht bewegen! Hände hoch! Du bist ein Gefangener! Не мърдай! Пленник си!

ЕНГЛЕНДЕР. Ich bin verdorben?

ИКОНОМОВ. Ya. Nicht bewegen!

ЕНГЛЕНДЕР. Verstehen...

ИКОНОМОВ. Господин капитан, параходът вече е във властта на въстаници и вие непременно трябва да се покорите на тая власт!

ЕНГЛЕНДЕР. Verstehen.

ИКОНОМОВ. Аслъ Verstehen.

Появява се Ботев. Обретенков също с няколко четници, които се преобличат и влачат сандък, после го трошат и вадят оръжие.

БОТЕВ. На оръжие, момчета! (Вижда Икономов с капитана.) Икономов, води го в салона, след малко идвам.

Икономов отвежда капитана, излизат.

БОТЕВ. Момчета, вдигайте тентата!

Докато едни трошат сандък и се въоръжават, други вдигат платно.

БОТЕВ. Отзад и отстрани! Да не може врагът да ни види! Включая и преследващият ни турски вапор!

ОБРЕТЕНОВ (обикаля четниците). Внимавайте, бре братя! Пушките са пълни!... Така ли се държи пушка!... (Отива при друг.) Брате, пазете фишеците!

Ботев излиза. Обретенков стои пред една врата.

ЧЕТНИК. Какво ли има вътре?

ОБРЕТЕНОВ. Дай ритник!

Четникът тъкмо се гласи и посяга да разбие вратата, когато тя бива разбита отвътре и се разпръсва из палубата. Още никой не излиза обаче.

ОБРЕТЕНОВ. Какво правите, бе, братя! Какъв е този мегдан на парапа! Ако разбием кораба, ще потънем бе, братя!

Инджето изскача от изкъртената врата.

ОБРЕТЕНОВ. Индже? Ти що не си при машината!

ИНДЖЕТО. И при машината съм, и навсякъде!

ОБРЕТЕНОВ. Да не си смъкнал зелката на машиниста?

ИНДЖЕТО. Зелката си му е на място, мой човек е. Слушай как свърших работата. Извадих револвера в едната ръка, саблята в другата. Машинистът като ме видя тъй въоръжен, стана ми на крака и ме пита какво искам. Искам да ти помагам – викам му. Той вика: Добре. Върнах вентила на машиниста.

ОБРЕТЕНОВ. Сега там няма ли наши?!

ИНДЖЕТО. Стига си се задъхвал, бай Обретенов. Има си хас да няма наши. Стоят насреща му и за всеки случай му скърцат със зъби. Пък и сам аз сега отивам там.

Минава четник с вдигната сабля.

ОБРЕТЕНОВ. Абе брате, скрий тая сабля, че блести на слънцето! Ще ни забележат от турска страна и ще вземат да пушкат насреща ни!

ИНДЖЕТО (продължава разказа). Но по едно време чувам гърмеж на пушка. Изскочих горе и гледам: Знамето се ветрее, Куруто, знаменосецът, липса. А Куруто долу, в камерата. Изпитва двама турци какви са. Те викат на мен: Ти майка, ти баща, само ни запази живота. Така се бяха уплашили от Куруто. Казвам им: Ние сме лоши за тези, които ни гонят, а за добрите към нас сме добри. А Куруто замина да си варди знамето.

Обретенов се надига и гледа напред и нагоре.

ОБРЕТЕНОВ. Виждам аз колко го пази! Знамето се вее, а от Куруто ни дявол!

(10) Параходът, в салона

Ботев вдигнал револвер, Войновски, Кирил Ботев и още четници. Има и пътници – боят с кадъните, турският офицер.

Куруто също е там, навел глава.

БОТЕВ. Куру... Момчета, виждате ли този револвер? Първото олово ще бъде за оногова, който посегне на някого от пътниците! Българинът може да е роб, но не е останал без чест!

Куруто мълчи. Икономов и други довеждат капитана, държат го от двете му страни.

БОТЕВ (забива саблята в пода). Господин капитан, слушайте внимателно! Параходът е завзет от български въстаници, ние отиваме да умрем за свободата на отечеството си! Искам от вас едно-единствено нещо – да ни изведете на българския бряг!

Капитанът стои, намръщен. Мълчи, свил устни.

БОТЕВ (вика с бурен глас). Туй го искам, не се моля! Всички сте във плян! Тук се гледа мойта воля – аз съм капитан!

Ботев се успокоява.

БОТЕВ. Бъдете спокойни, не бойте се. Аз съм български войвода, тези са моята дружина. Ние не бием беззащитни хора, а още повече жени, деца и старци. Затова стойте си мирно и не се бойте.

ЕНГЛЕНДЕР. Макар вече да се запознахме, хер редактор, имам чест да се препоръчам – Дагоберт Енглендер, капитан на „Радецки“.

БОТЕВ. И аз имам чест да се препоръчам, господине – Христо Ботйов, бивш редактор, сега български войвода. Да седнем.

Двамата сядат. Неловка пауза.

БОТЕВ. Куру, викни едно кайве за двамата капитани!

КУРУТО (тръгва, но се връща от вратата). Войводо, с шекер или без шекер?

БОТЕВ. Със захар.

КУРУТО (тръгва и пак се връща). Шекерът на бучки или песок?

БОТЕВ. Песок.

Куруто излиза.

БОТЕВ. Знаете ли, господин капитан, защо ние избрахме вашия параход? Ние познаваме и другите и изучихме техните капитани; предпочетохме вашия параход, защото носи името на един сла-

вянски генерал, Радецки, което е за нас добро предзнаменование.

Ботев се изправя.

БОТЕВ. Господин капитан! Господа пътници! Имам чест да ви обявя, че в тоя параход се намират български въстаници, на които имам чест да бъда войвода. С цената на нашия добитък и на нашите земеделски сечива, с цената на големи усилия и с пожертвуване на нашите блага, най-после с цената на всичко, що е най-скъпо на тоя свят (без знанието и въпреки преследванията на властите в страната, чийто неутралитет ние уважихме), ние си доставихме това, което ни беше необходимо, за да се притечем на помощ на нашите въстанали братя, които се сражават тъй храбро под българския лев за свободата и независимостта на нашето скъпо отечество – България. Ние молим господа пасажерите никак да не се безпокоят и да останат спокойни. Колкото за вас, господин капитане, аз имам тежката длъжност да ви поканя да поставите парахода на мое разположение до самото ни слизание, като в същото време ви заявявам, че и най-малкото ваше съпротивление ще ме постави в печалната необходимост да употребя сила и въпреки волята ми да си отмъстя за отвратителната случка върху парахода "Германия" в Русчук през 1867. И в единия, и в другия случай нашият глас за бой е следният: Да живее България! Да живее Франц Йосиф! Да живее граф Андраши! Да живее християнска Европа!

Ботев вади от пазвата писмо и го подава на масата пред капитана.

БОТЕВ. Моля, капитане, вие, помощникът ви и първият машинист да подпишете това възвание на френски език.

ЕНГЛЕНДЕР. Ще го направя, господин генерал, но с молбата да ми дадете удостоверение, че със сила сте принудили мен, капитана, да спра на турския бряг.

Капитанът подписва. Ботев сяда, пише и изговаря.

БОТЕВ. Ние, долуподписаните, удостоверяваме с настоящето, че ние, въстаниците на България, със сила принудихме капитана на кораба "Радецки" да спре на турския бряг, ако и да няма станция.
- Подпис: Въстаниците на България. Войвода: Ботйов

Капитанът се изправя, леко се покланя и прибира документа.

ЕНГЛЕНДЕР. Хайде да бъде така! Аз ще ви изведа, където и когато искате, но само за вашия собствен интерес искам да се подчинявате на моите заповеди и аз самичък да водя екипажа, както го водех напред.

Ботев го гледа известно време, изтегля и прибира саблята. Капитанът го отвеща настрана и му говори. В това време влиза Куруто, оставя кафетата и се нарежда до Ботев да слуша и той думите на капитана.

ЕНГЛЕНДЕР. Първо трябва да пуснем машината с една най-голяма бързина, защото има страх да ни застигне един военен турски параход, пълен с войска, който ние задминахме в Силистра. В същото време при по-бърз ход няма опасност да ударим на пясък... Спуснете надолу зеленокопринения байряк с ушития златен български лев, който сте вдигнали високо над парахода, и затулете оръжията си, да не блестят на слънчевите лъчи, защото, ако забележат това турските брегови стражари, могат да направят големи препятствия на дебаркирането, ако не и да му побъркат съвършено... И да си стиснем ръцете.

Стискат си ръцете, капитанът изохква.

ЕНГЛЕНДЕР (под носа си). Едва не ми прекъсна пръстите.
БОТЕВ. Куру, свали малко байряка надолу и пази нашата светиня като душата си!
КУРУТО. Войводо, немай сумнение никакво!

(11) *Параходът, на мостика при руля*

Поп Сава държи руля. Влизат Ботев, капитанът, Войновски, Икономов, Обретенов.

ВОЙНОВСКИ (към Ботев). Войводо, корабът е под пълен контрол. Четата от 205 души с щаба са в готовност.
БОТЕВ. Брате Катрафилов, предай руля на капитана.
ПОП САВА. Как да го предам? Защо да го предам? Аз сам знам!
БОТЕВ. Капитанът ще да извърши маневрата по дебаркирането. Аз му вярвам.

Поп Сава гледа изпод вежди и стиска руля.

ПОП САВА (пуска руля, но се отдалечава, като мърмори). Вярвай ти!... Българска наивност! Аз вече в нищо не вярвам.

ОБРЕТЕНОВ. Гледайте! На румънския бряг блещука нещо! Да не е предателство?

ИКОНОМОВ (вади монокъл и гледа). Не! Това са Горови. Дават сигнал със стъкло на слънцето. Горов и жена му са!

БОТЕВ (взема монокъла и също гледа). Да, те са. Дайте сигнал, че всичко е успешно!

Икономов вади огледалце. Успява да предаде отражателен сигнал към брега.

БОТЕВ. Сега вече цял свят ще да научи! Горов търчи да пусне телеграмата. До Женева и Париж, до Йон Братиану, румънския президент.

Влиза Куруто с байряка. Ботев целува знамето.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

(12) Дебаркиране на козлодуйския бряг, 12 ч. на обяд

Четата е на палубата. Икономов и Обретенов ги събират. Появява се Войновски.

ВОЙНОВСКИ. Всички да се съберат на палубата! Ще ни се открие войводата! Куру, застани с байряка в началото! Приемайте фишеците!

Икономов и Обретенов раздават фишеци на четниците. Войновски взема един и го разглежда, помирисва.

ВОЙНОВСКИ. Що са мокри тия фишеци, бай Обретенов?

ОБРЕТЕНОВ. Еми такива са. (Той отива към вратата на салона и наднича.) Още ли сте вътре, бре?

Отвътре излизат няколко четници, като дъвчат и мляскат, с пълни усти и храна по ръце, пазви и джобове.

ОБРЕТЕНОВ. Стига сте се тъпкали, братя!

ВЪСТАНИК. Като се мре, барем да е на пълен корем!

Наоколо се смеят. Появява се Ботев. От разни страни шъткат: Ето! Войводата! И т.н.

Ботев ги оглежда. Пълно мълчание.

БОТЕВ. Аз съм Ботйов, ваш войвода! Ура, юнаци!

Всички реват „Ура-а-а!“

БОТЕВ. Ура, юнаци!

Всички реват „Ура-а!“

В другия край капитанът е на мостика и командва дебаркирането.

ЕНГЛЕНДЕР. Само с носа към брега! Колелата далеч от брега!

БОТЕВ. Ура, юнаци!

Всички реват „Ура!“

ЕНГЛЕНДЕР. Стига ревахте, солдати! Ще изтървем маневрата!...

(Вика пак на някого от екипажа.) Като спрем, машината да продължава да работи, инак водата ще повлече парахода и дъската, дето я балансираме за слизане, ще падне! Внимавайте! Въроръжената гвардия също да балансира, като слиза!

ИКОНОМОВ (мушка Обретенов). „Въроръжената гвардия да балансира“ - това сме ние, четата.

ОБРЕТЕНОВ. Казано по европейски... Ей, юнаци, да не се утрепе или удави някой на слизане!

ИКОНОМОВ. Готови за брега!

ЕНГЛЕНДЕР (вика). Не още, дъската още не е закрепена!

ВЪСТАНИЧЕСКИ ГЛАСОВЕ. Турци!... Заптиета, бре!

ДРУГ ГЛАС. Де?

ТРЕТИ ГЛАС. На брега! Турци, бре!

ИКОНОМОВ. Стражари ли са... или авангард на войска...!?

ЕНГЛЕНДЕР (крещи). Дъската е пусната!

ВОЙНОВСКИ. Пуснете и втора!

ЕНГЛЕНДЕР. Невъзможно! Дъските не са равни. Ще стане по-голяма беля!

ВОЙНОВСКИ (върти се бесен, търси да види капитана). Де е капитанът, де е!?... Искам да го убия!

Капитанът се е скрил, но след малко се появява заедно с Ботев на мостика.

БОТЕВ. Мирно, мирно! Слушайте капитана!

Ботев стиска ръката на капитана.

БОТЕВ. Аз ще слеза първи. Попе, какво правиш?

Долу на палубата Поп Сава се е прицелил с пушка на перилата.

ПОП САВА. Стой и гледай!

Отеква изстрел. Пълна тишина няколко мига. Всички гледат вцепенени някъде към брега.

ИНДЖЕТО. Търкулна се като спънато, фесът на една страна, пушката на друга... На месо удари, попе!

ВЪСТАНИЦИТЕ. Ура-а-а-а!

БОТЕВ. Слизайте, момчета! Аз по вас!

(13) *Дъската между кораба и брега*

Първи слиза Войновски. Сече въздуха със саблята, взема пръст.

ВОЙНОВСКИ. Братя, тази е земята, в която сме се родили, тази е земята, за която ще измреме!...

Въстаниците един по един слизат. Куруто скача със знамето.

Ботев се разминава с турския офицер, който е със завързани ръце. Онзи гледа изпод вежди.

ТУРСКИЯТ ОФИЦЕР. Ще стане, което ще стане... Аллах е велик.
БОТЕВ. Ще стане, което ще стане... Но ще го видиш ти, а аз не.

Капитанът изпраща Ботев. Стискат си ръцете.

Ботев слиза и той. Чува се мощно „Ура“.

ЕНГЛЕНДЕР (тихо). Бог да ви пази. (Силно. На турския офицер.)
Тези българи, ако и да са малко и да са неизвестни, трябва да станат една силна нация... Аз, моряк и военен, различавам нациите, които знаят да викат ура и които не знаят.

(14) *На козлодуйския бряг, един часа подир обед*

Четата се трупа живописно и амфитеатрално на поляната.

Поп Сава се появява с кръст. Всички падат на колене. Молебен.

Изправят се. Ботев се е покачил пред тях на хълмче.

Докато Ботев говори, четниците постоянно се заклеват пред знамето с думите „Кълна се, че ще умра за отечеството си България!“ и го целуват. Така минава цялата чета и върви като фон на Ботевата реч.

БОТЕВ. Братя!

Мрачна и жалостна е нашата история от подпаданието ни под турците дору до днешните времена, тежък и възмутителен е животът на свободолюбивия някога български народ! Страшен хомот, какъвто тежи и до днес на врата му, гъбясал от векове и запретнат с ятаган вместо жегли; тежки вериги, ръждясали от кърви и съл-

зи, вериги, в кои са заковани и ръце и нозе, и ум и воля, и в кои и до днес пъшкат бащи и майки, братя и сестри, дядове и синове - злодейства, безчестия, колове, бесила, мъки, тъмница, - най-после даалийци и кърджалии, фанариоти и чорбаджии, черкези и татари, - с една дума, зло, варварско зло, кое само едно азиатско въображение може обхвана - това са страниците на тази история, на това наше вчера.

Кървави страници, горчиво преминало!

Но днес...

Днес се захваща вече драмата на Балканския полуостров!

Българският бунт е влязъл вече в своите права и борбата се е захванала със сичката своя отчаяност.

Касапницата ще да бъде страшна и отвратителна, жертвите ще да бъдат безбройни и от двете страни.

Но треперете, тираните!

Полудейте, дипломати!

Късайте си косата, велики царе юдейски на капитала!

Босфорският идол ще да падне, „болният човек“ ще да умре и вашите безбройни капитали ще да потънат в помията на разврата и в свещената кръв на нашата свобода.

Братя!

Ние сме тези, които сме тръгнали да разсечем кървавите въпроси и да възвестим изстраданото утре, утрото на нова България. И когато куршумите свършат, ще хвърляме камъни; и когато саблите се счупят, ще се бием с длани; и когато думите свършат, ще хвърляме сърцата си!

Кълна се, че ще умра за отечеството си България!

ЕПИЛОГ

Отзад четата вика „Ура“, мята шапки, пушка и се прегръща.

Ботев оставя четата, коленичи встрани и декламира тихо на публиката.

БОТЕВ. О, мой боже, правий боже! Не ти, що си в небесата, а ти, що си в мене, боже - мен в сърцето и в душата... Не ти, комуто се кланят калугери и попове и комуто свещи палят православните скотове; не ти, който си направил от кал мъжа и жената, а човека си оставил роб да бъде на земята; не ти, който си помазал царе, папи, патриарси, а в неволя си зарязал моите братя сиромаси; не ти, който учиш роба да търпи и да се моли и храниш го дор до гроба само със надежди голи; не ти, боже, на лъжците, на безчестните тирани, не ти, идол на глупците, на човешките душмани!

Ботев се оживява и почва да търси погледите на публиката.

БОТЕВ. А ти, боже, на разума, защитниче на робите, на когото щат празнуват деня скоро народите! Вдъхни секиму, о, боже, любов жива за свобода - да се бори кой как може с душманите на народа. Подкрепи и мен ръката, та кога въстане робът (сочи с ръка назад, към четниците, сочи и напред, към публиката), в редовете на борбата да си найда и аз гробът! (Ръката му остава в същата посока, но се вдига над четниците.)

Сетне се връща на възвишението – и (обърнат към публиката) замръзва в характерна поза: лице стегнато с изправено чело, извърнато малко надясно; лявата ръка свита в юмрук до тялото, до сърцето; дясната ръка държи, наполовина свита, навит на руло лист. Застива в пълна неподвижност.

Четниците свалят шапките, оставят пушките, махат униформите, превръщат се в съвременни хора и се разделят на няколко потока.

Едни довличат постамент. Изправят го пред застиналия Ботев. На постамента пише датите му на раждане и смърт.

По-голяма група се скупчва от едната страна на паметника със знамето (граждани).

Малка група тежко се намества от другата страна на паметника (официални лица, сред тях и поп).

Една двойка застава в края на сцената и изчаква да се наредят всички. После тръгва бавно с венец и го поднася на паметника. Покланят се на паметника с гръб към публиката и се обръщат с лице към нея – почетна стража.

ХОРЪТ последен поставя цветя и се нарежда в края на по-голямата група.

Сцената угасва.

ЕПИЛОГ В НАШИ ДНИ (КОЙТО НЕ СЕ ИГРАЕ)

Сцената светва.

Постаментът на Ботев. Морската градина във Варна, например. Ботев е бюст-паметник – от кръста нагоре, едната ръка е свита в лакътя – държи навит на руло лист.

Паметникът говори в пълна неподвижност на скулите, погледа, позата – само устните се движат.

БОТЕВ. Мила ми Венето! После отечеството най-много съм обичал тебе. После отечеството заобича само мене, а тебе забрави. Но аман от такава любов, Венето! Из цяла България съм се изтърпанил я като бюст, я като барелеф, я като цял постамент и цяла България веднъж годишно ме замерва с цветя. Преди ме замерваше с камъни, сега с цветя... А аз, с тия нищо невиждащи каменни, метални и прочие две очи, ги гледам, гледам и се чудя, аджеба, някой може ли да си ме представи, без да ме гледа? Щото и аз бих се затруднил при толкова много скулпторни темпераменти, от които един е видял у мен челото, друг – брадата, трети бозна що и аз от това съм заприличал на многолик идол и кумир на някакво си туземско общество!

Сега Ботев от паметника започва да си мърда и очите.

БОТЕВ. Много ми тежи, Венето, това положение на метохска девича, която всеки ухажва, всеки я екзалтира, но никой не откъсва от сърцето си цвете да ѝ даде! Ето това ми тежи най-много – моите безсърдечни телеса! Как нито един художник не ми вгради вътре едно сърце мъжко, да играй, а вътре знаеш ли какво имам? Железа, камъни, гипсове, тухли, вестници и какво ли не, с които ваячите са ме снабдили, за да не ми падне носът, а вятърът да не ми обръсне брадата! Сърце ми липсва, Венето, сърце... Готов съм мило и драго да дам, само да ми турят поколенията едно сърце – там нейде около имената ми и годините на рождение и погинване...

Сега вече си движи и главата. Останалата част от тялото – не.

БОТЕВ. Знаеш ли, Венето, аз отдавна мисля как да се въоръжа със сърце. Тук, до аляята, от която ти пиша, наблизко има едно мостче.

“Мостчето на желанията” му викат, намира се малко подир Ивана Вазова, по пътечката вдясно. Чувам да говорят девойките, че ако ми-неш по него със затворени очи, като преди това си пожелаеш нещо, ще ти се изпълни желанието! От години се чудя как да се освободя от изправения ковчег, върху който съм – ако можеше гръм да удари отгоре ми и главата ми да се търкулне, аз съм надумал най-прекия път дотам, но не би! Нито гръм пада, нито... Нито ме крадат! А ня-кои да щастливци! Ето, Яворова онази година го откраднаха! Осъм-нахме без него! Казват, че го продали на парчета, но и това е късмет, Венето. Да можеше и мен да ме краднат, пък белки от някое парчен-це излезе нещо като сърце в ръцете на някой скулптор!

Сега паметникът започва и да ръкомаха. Но раменете, позата са не-подвижни.

БОТЕВ. Ще кажеш – как ще затворя очи на мостчето, като нямам очи. Права си, ама какво да правя, Венето? Ний, статуите, сме та-кива – гледаме, гледаме, пък нищо не виждаме. Ето, аз гледам, по-стоянно гледам към пътечката за мостчето и когато се зададе оттам човек, умирам от завист. И ако тръгне към мен, примирам за едно докосване, пък било то и с поглед... До днеска това не ми се случи, ама днеска... Днес... Чакай да ти разpravям.

Ботев слиза от паметника си. Вече е като жив и напълно подвижен. Разхожда се около бюста си.

БОТЕВ. Събуждам се днеска.

Слънцето се вдига все по-високо, а покрай нас все повече хора за-почват да минават. Но от мостчето – ни един. И изведнъж гледам – задава се едно девойче. Излезе на алеята и спря. В ръцете ѝ – две рози. Бре, викам си, за кого пък носи две, нали е на умряло. А тя ми-сли, мисли и почна да разглежда нас, статуите. Погледна и розите и разбрах – ще да ощастливи някой от нас! Представи си какъв екстаз ме обзе! Ами ако дойде при мен? И с тези рози, току-що минали по мостчето? Ако не друго, поне по розите бих усетил дали това мост-че е истинско Мостче или е шарлатания някаква... Тръгна девойче-то – бавно, бавно. Мина покрай мен и леко поспря. Понечи пак да тръгне, но ме загледа. Очи в очи! Ех, Венето, всичко бих дал да ми бяха живи очите в тази минута... А тя ме зяпаше вцепенено, сякаш я хипнотизирах, сякаш наистина ми бяха живи очите и... И тръгна

към мен! Стигна. Наведе се! Остави едната роза, само едната роза, а аз, ако имах глас, бих викнал със страшна сила:

– Девойко! Моля те! Цветята не ми отиват! Аз съм грозен. Красива-та си ти! Две рози: едната – ти, една – в ръката...

Бих викнал, пък майната му и на мостче, и на желаниа и прочие! Та бива ли тя, живата, да откъсва от сърцето си една роза за мен, камъка, и то извън чествания, извън масовите прояви на благодарност и поколенчески гевезелъци! Вярно, преди миг желях розите, но до тогава живите бяха за мене като статуи – сега са тук, утре ги няма, а сърцата оставили някъде другаде... А тя дойде, със сърце дойде и със сърце ме обкичи! И срещу това аз се разбунтувах! Та бива ли едно живо същество да докосва сърцето си до статуя? Та нали само статуите могат да се докосват до статуи? Както е било години наред досега...

И когато се изправи тя, Венето, аз видях тебе в лика ѝ! Да! До преди малко лицето ѝ ми бе чуждо, но след това аз видях тебе. Ти... (Пауза.) Може би затова сега ти пиша това писмо – повече от сто и кусур годин подир последното ми писмо...

Пауза. Той стои с наведена глава, прегърбен. Сетне бавно се качва на бюста си и застава в позата си. Леко потрепва все още.

БОТЕВ. Помниш ли го? Аз и сега мога да ти кажа същото: Да, прости ми, Венето, че тогава не ти казах къде отивам. (Аз и сам не знаех, че ще стигна дотук!) Любовта, която имах към теб, ме накара да направя това. Знаех, че ти щеше да плачеш, а твоите сълзи бяха и са много скъпи за мене! Особено сега, когато подир сълзите на отечеството, които ме удавиха, ми останаха само твоите, Венето... Ех...

Последното го произнася в пълната неподвижност от началото.

БОТЕВ. Пък... дано да помниш все още любящия те ХРИСТА.

30 юлий 1998-о *

Алея “Радецки”

** Актьорът изговаря актуалната към момента на представлението дата.*

Огнян Антоу
ВАПОРЪТ РАДЕЦКИ

Българска
Второ преработено е-издание

Корица, предпечат, коректор - авторът

Януари 2023

Anapest.Org : Web Архиви
<http://www.anapest.org/>
Copyright (c) Огнян Антоу
o.t.antov@gmail.com